Oikeusministeriö Neuvostoraportti EU/7/2023-OM-53

Lahtinen Päivi 15.9.2023

OSA; Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 20.-21.7.2023; Neuvostoraportti; oikeusasiat

Kokous

OSA; Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 21.-21.7.2023

EU-maiden epävirallisessa oikeusministerikokouksessa Espanjan Logronossa keskusteltiin oikeuden saatavuudesta erityisesti toimintarajoitteisille henkilöille sekä uhrien suojelusta, tavoitteena hyvien käytäntöjen vaihtaminen. Viimeksi mainitun osalta komissio esitteli ehdotuksensa EU:n uhrilainsäädännön uudistamisesta. Työlounasta varten puheenjohtaja oli valmistellut asiakirjan järjestäytyneestä rikollisuudesta ja kryptovaluutoista. Keskustelut aiheista jäivät varsin yleiselle tasolle.

1.Oikeuden saatavuus toimintarajoitteisille henkilöille

Puheenjohtajamaa Espanja esitteli keskusteluasiakirjansa oikeuden saatavuudesta toimintarajoitteisille henkilöille. Esittelyssä korostettiin, että lähtökohtana tulee olla ihmiskeskeinen oikeusjärjestelmä, ja sen oleellisena edellytyksenä on oikeuden saavutettavuus kaikille. On tärkeää ensinnäkin se, että toimintarajoitteiset ovat tietoisia oikeudellisista mekanismeista, jotka heidänkin käytettävissä on. Ihmiset, ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat kuten vammaiset henkilöt, tarvitsevat tietoa oikeuksistaan ja niiden käytöstä. Tarvitaan panostusta mm. selkeään ja kaikille ymmärrettävään kieleen. Oikeusjärjestelmiä tulee muutoinkin mukauttaa vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Puheenjohtaja toi myös esiin, että oikeudenhoidon digitalisaatio on yksi keskeinen tapa vahvistaa oikeuksiin pääsyä, mutta siihen liittyy myös digitaalisen kuilun riski. Jäsenvaltioille on esitetty kaksi kysymystä: Millaisten hyvien käytäntöjen avulla oikeuden saatavuus toimintarajoitteisille pyritään maassanne varmistamaan? Miten EU voisi parantaa oikeuden saatavuutta toimintarajoitteisille?

Komissio keskittyi puheenvuorossaan oikeudenhoidon digitalisaatioon, ja viittasi asiasta joulukuussa 2022 annettuun komission tiedonantoon. On tärkeää vahvistaa oikeusjärjestelmien resilienssiä. Komissio piti merkittävänä, että hiljattain on saatu aikaan yhteisymmärrys uudesta asetuksesta, jolla rajat ylittävää oikeudellista yhteistyötä EU:ssa saadaan digitalisoitua. Komissio toi esiin, että oikeudenhoidon digitalisaatio on yksi oikeusalan tulostaululla seurattava teema, ja myös tärkeä osa EU:n vuosittaista oikeusvaltiokertomusta. Komissio viittasi myös hiljattain julkaistuun lainsäädäntöehdotukseen koskien haavoittuvia aikuisia.

Euroopan parlamentin JURI-valiokunnan ja LIBE-valiokunnan puheenjohtajat käyttivät puheenvuorot, joissa käytiin läpi valiokuntien työtä näissä asioissa. Puheenvuoroissa korostettiin oikeuksiin pääsyä demokratian peruspilarina. On tärkeää varmistaa oikeuksiin pääsy myös niille, jotka ovat kaikkein haavoittuvimpia. Toivotettiin tervetulleeksi haavoittuvassa asemassa olevia aikuisia koskeva komission ehdotuspaketti, ja nostettiin esiin myös lasten oikeudet oikeusprosesseissa. Myös EP nosti esiin oikeudellisen yhteistyön digitalisaation ja tätä edistävän asetuksen. Digitalisaation tulee taata oikeuksiin pääsy kaikille, ja digiasetuksen yksi periaate on, ettei digitalisaatio saa kasvattaa digitaalista kuilua.

EU:n perusoikeusviraston johtaja esitteli viraston kokoamaa tietopohjaa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Viraston datan mukaan vammaiset henkilöt joutuvat kaksi kertaa muita useammin väkivallan kohteeksi, ja vammaisten naisten riski joutua sukupuolittuneen väkivallan uhriksi on viisinkertai-

nen muihin naisiin verrattuna. Fyysinen esteettömyys on edelleen haaste monessa maassa. On haasteita tulkkauksen, esim. viittomakieli, saamisessa, erityisesti maissa, joissa on useita kieliä. Erityisiä haasteita kohdistuu laitoksissa asuviin. YK:n yleissopimuksen monitorointikomitea on kiinnittänyt huomiota myös oikeudenhoidon alalla työskentelevien osaamisen puutteisiin; tarvitaan koulutusta vammaisten henkilöiden kohtaamisista ja tarpeista. Toi esiin, että virasto pitäisi hyödyllisenä, että oikeudenhoidon alalla laadittaisiin kattavat esteettömyyden standardit, ja virasto olisi valmis auttamaan tässä.

Jäsenvaltioiden puheenvuoroissa korostettiin oikeuksiin pääsyä keskeisenä ihmisoikeutena ja oikeusvaltion kulmakivenä. Jäsenvaltiot kertoivat käynnissä olevista lainsäädäntöreformeista sekä erilaisista kansallisista hyvistä käytännöistä. Puheenvuoroissa nousi esiin mm. oikeusaputoimistojen ja maksuttoman oikeusavun merkitys sekä oikeusapua ja käytännön tukea koskevat innovaatiot. Lisäksi esiin nousi mm. selkokielisyyttä edistävät toimet, oikeustalojen esteettömyys, tietoisuuden ja koulutuksen lisääminen oikeusalan toimijoille, yhteistyö järjestöjen kanssa, sekä monet oikeudenhoidon digitalisaatiohankkeet, joita jäsenvaltioissa toteutetaan. Korostettiin myös toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että henkilöt itse tuntevat oikeutensa. Suomi kiitti puheenvuorossaan tärkeän teeman esiin ottamisesta. On tärkeää, että kaikilla on paitsi oikeus myös mahdollisuus päästä oikeuksiinsa. Digitalisaatiota edistettäessä on tärkeä huomioida ne, joilla on vaikeuksia käyttää digitaalisia välineitä. Prosesseissa on huolehdittava siitä, että näillä henkilöillä on tulkkauspalveluita, käännöspalveluita jne. Mitä tulee EU-tasoon, komission hiljattain antamat aloitteet vievät asioita eteenpäin. EU-tasolla on hyvä jatkossakin vaihtaa hyviä käytäntöjä, tarvitaan koulutusta, ja oikeusalan tulostaulu voi olla hyvä väline tarkastella tätäkin teemaa.

2.Uhrien suojelu

Puheenjohtaja esitteli jäsenvaltioille jakamansa keskusteluasiakirjan, jonka mukaan eurooppalainen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue ei ole täydellinen, elleivät uhrit saa riittävää suojaa sen lisäksi, että rikoksesta nostetaan syytteet, ja rikoksesta rangaistaan. Asiakirjassa käydään myös läpi EU:n uhrisääntelyn kokonaisuus sekä EU:n uhristrategian painopisteet vuosille 2020-2025. EU:n uhrisääntelyä leimaa yhtäältä pian uudistettava, horisontaalinen uhrien oikeuksia koskeva direktiivi, ja toisaalta tiettyjä rikollisuuden aloja koskeva sektorikohtainen sääntely, esimerkkinä ihmiskauppa ja naisiin kohdistuva väkivalta. Puheenjohtaja pyysi jäsenvaltioita esittelemään parhaita kansallisia käytäntöjään uhrien suojelussa, ja vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Mitä tekijöitä nykyisessä uhrien suojelujärjestelmässä, joka rakentuu sekä yleiselle horisontaaliselle että erityiselle sektorikohtaiselle sääntelylle, voitaisiin parantaa? Miten rikosten uhrien suojelua pitäisi vahvistaa institutionaalisesta ja käytännön näkökulmasta?

Komission puheenvuorossa esiteltiin aluksi komission hiljattain antama ehdotus uhrien oikeuksia koskevan direktiivin uudistamiseksi. Komissio ehdottaa mm. yhteisen eurooppalaisen auttavan puhelinnumeron käyttöönottoa, uhrin tukitarpeiden yksilöllisen arvioinnin vahvistamista, uhrien nykyistä helpompaa pääsyä korvausten piiriin. Komissio nosti esiin myös sodan Ukrainassa, ja kertasi EU:n toimenpiteitä.

EU:n perusoikeusviraston puheenvuorossa toivotettiin ensin tervetulleeksi sekä EU:n liittyminen Istanbulin sopimukseen että komission ehdotus uhridirektiivin uudistamisesta. Viraston toteuttamien kyselytutkimusten tulosten pohjalta nostettiin esiin seuraavaa: 1) Olisi hyödyllistä nimetä jäsenvaltioissa yksi valtiollinen toimija, joka koordinoi työtä näissä kysymyksissä; 2) Pitäisi pystyä lisäämään rikoksista raportointia, koska vain pieni osa esim. naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitetaan poliisille. 3) Olisi panostettava uhrien kanssa tekemisissä olevien käytännön opastukseen ja koulutukseen, jotta uudelleen uhriutuminen vältetään. 4)Tarvitaan lisää dataa rikoskokemuksista ja uhriksi joutumisesta, jotta päätöksenteko on tietoon perustuvaa.

Eurojustin edustaja kertoi toimivansa uhrien hyväksi kahdella tasolla: operatiivisen työn kautta ja strategisesti. Puheenvuorossa kerrottiin Eurojustin konkreettisista toimenpiteistä ja korostettiin uudelleen uhriutumisen välttämistä. Puheenvuorossa nostettiin esiin mm. tietoverkkorikokset, joihin tyypillisesti liittyy iso joukko uhreja. Eurojustin uhriverkosto on helmikuussa 2022 julkaissut raportin uhrien kohtaamista haasteista, joita ovat uhrien varhainen tunnistaminen; epätietoisuus uhrin prosessuaalisesta

asemasta; uudelleen uhriksi joutuminen prosessin aikana; toimivaltakysymykset; pääsy korvauksiin. Muutama jäsenvaltio käytti asiasta puheenvuoron, joissa tuotiin esiin ajankohtaisia kehittämishankkeita EU-maissa. Valmisteilla on kansallisia uhripoliittisia strategioita, käynnistymässä on lainsäädäntöuudistuksia, ja uusia monitoimijamalliin perustuvia yhteistyömuotoja on otettu käyttöön. Komission hiljattain tekemää ehdotusta uhridirektiivin uudistamisesta ei puheenvuoroissa juurikaan kommentoitu. Suomi nosti puheenvuorossaan esiin mm. ihmiskaupan uhrit ja lapset. Suomi korosti lisäksi, että uhreille on myös tärkeää, että oikeusprosessit ovat nopeita. Mitä tulee PJ:n kysymykseen horisontaalisen ja erityislainsäädännön suhteesta, on tärkeää, että kokonaisuus on selkeä ja koherentti. On tärkeää keskittyä EU-sääntelyssä tavoitteeseen teknisten seikkojen sijaan; tavoitteet voidaan kansallisella tasolla saavuttaa monin tavoin. On myös tärkeää, että uhrit saavat tietoa oikeuksistaan. Hyvien käytäntöjen jakamisessa eurooppalaiset verkostot ovat tärkeitä.

Suomen edustajat
OM/Kansliapäällikkö Timonen, yp Aittoniemi

Asiakirjat
Puheenjohtajan keskusteluasiakirjat

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite